

ความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สหัช เข้มกล้า

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยของนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม ในส่วนของการวิจัยภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน จากชั้นปีที่ 1, 2, 3 และชั้นปีที่ 4 จำนวนชั้นปีละ 5 คน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพามีความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยและมีทัศนคติต่อประชาธิปไตยเป็นไปตามหลักการของความเป็นประชาธิปไตย

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทนำ

การปกครองประเทศในยุคสมัยปัจจุบัน การปกครองแบบประชาธิปไตยกลายเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับการยอมรับในการนำมาใช้บริหารประเทศ โดยถือว่าเป็นระบอบที่มีความชอบธรรมและเป็นสากล ดังนั้นประเทศส่วนใหญ่จึงพยายามนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ปกครองในประเทศของตนเองโดยมีหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และมีอีกหลายประเทศกำลังเปลี่ยนผ่านการปกครองของตนเองมาเป็นประชาธิปไตย เช่น ในตะวันออกกลางที่เกิดปรากฏการณ์ อาหรับ สปริง ที่มีประชาชนมาเรียกร้องระบอบประชาธิปไตยเพื่อสิทธิเสรีภาพของตนเอง ในกรณีของ ประเทศไทย หลังการปฏิวัติ 2475 ไทยเราได้นำระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ แต่ประเทศไทยก็มีการรัฐประหารอยู่บ่อยครั้งซึ่งกล่าวได้ว่า การรัฐประหารแต่ละครั้งทำให้ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทยต้องหยุดชะงักและพัฒนาการในการเป็นประชาธิปไตยต้องถอยหลังลงส่งผลให้การเมืองไทยต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของผู้นำกองทัพดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา

สิ่งสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยได้คือ การรัฐประหาร โดยหลังปฏิวัติการปกครอง 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทย เกิดรัฐประหารมาแล้ว 13 ครั้ง โดยเฉลี่ยแล้วการเกิดรัฐประหารจะมีการเกิดรัฐประหาร 1 ครั้ง ภายในระยะเวลา 7 ปี ซึ่งมีเพียงครั้งเดียวที่เกิดการรัฐประหารเพื่อเป็นประชาธิปไตยคือ กรณีของ พระยาพหลพลพยุหเสนาที่ยึดอำนาจรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา (อ.พิบูลสงคราม, 2518, หน้า 151-153) ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เพื่อยกเลิกพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎรและให้คณะราษฎรขึ้นบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งการรัฐประหารครั้งนี้ทำให้บังคับใช้รัฐธรรมนูญปี 2475 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม การปกครองของประเทศไทยต้องพบเจอกับการรัฐประหารอยู่บ่อยครั้งนี้ ได้ส่งผลให้เกิดคำถามทางการเมืองอยู่บ่อยครั้งว่า หากเกิดปัญหาทางการเมืองขึ้นมา จะเกิดรัฐประหารหรือไม่ ซึ่งกลายเป็นว่า การทำรัฐประหารคือเครื่องมือหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาทางการเมืองเพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาโดยตลอด แม้แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาคือ วิกฤตทางการเมือง ในปี 2549 และในปี 2557 วิกฤตทางการเมืองใน

ระยะเวลานี้ นำมาสู่การใช้ความรุนแรงต่อกันของคู่ขัดแย้ง ทั้งรัฐบาลและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง นำมาสู่เงื่อนไขและโอกาสของการเกิดรัฐประหารขึ้นทั้ง 2 ครั้ง

อีกทั้งในทุกๆ การเกิดรัฐประหารจะพ่วงการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญของไทยขึ้นด้วยเช่นกัน คือเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์กันกับการรัฐประหาร เพราะทุกครั้งที่มีการทำการรัฐประหาร ผู้ทำการรัฐประหารจะฉีกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมทิ้งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของรัฐธรรมนูญของไทยที่ไม่สามารถสร้างการยอมรับในหลักการแห่งรัฐธรรมนูญร่วมกันของสังคมไทย ไม่สามารถสร้างความรู้สึกร่วมกันที่จะหวงแหนและปกป้องรัฐธรรมนูญไทย นอกจากนี้ก็กลายเป็นว่า รัฐธรรมนูญไทยมักถูกใช้ในการเป็นเครื่องมือแห่งอำนาจของบุคคลและคณะบุคคล เพื่อสร้างความชอบธรรมของกลุ่มผู้ปกครอง และถูกยกเลิกเพื่อเปลี่ยนแปลงตามผลประโยชน์ของผู้ปกครองที่เข้าสู่อำนาจมากกว่าการมุ่งเน้นการสร้างหลักนิติธรรม เพื่อสถาปนาความเป็นประชาธิปไตยของคนไทย โดยหากนับจากปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จะพบว่าประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 19 ฉบับ โดยเฉลี่ยจะเกิดรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทุกๆ 4 ปี และในวันที่ 7 สิงหาคม 2559 ก็เกิดรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2559 จากการรัฐประหารของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในปี 2557 โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านความเห็นชอบในการลงประชามติ

การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญและการเกิดรัฐประหารบ่อยครั้งเช่นนี้ ได้สร้างความหยุดชะงักต่อการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย ทั้งยังส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ของไทย ถึงการใช้สิทธิเสรีภาพของตนในการแสดงออกทางความคิด ที่ควรเป็นไปตามหลักการของประชาธิปไตยอันพึงจะเป็น

ดังนั้นจากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจว่า ด้วยระยะเวลา 87 ปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ความรู้ความเข้าใจต่อความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักเรียน, นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปริญญาตรี มีความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยมากหรือน้อยเพียงใดในการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยสนาม (field research) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประเภทสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อสัมภาษณ์นักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาและนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยทฤษฎีและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักคือ นิสิต นักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

โดยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,148 คน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

นิสิต นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 5 คน

นิสิต นักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 5 คน

นิสิต นักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 5 คน

นิสิต นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 5 คน

รวมทั้งสิ้น 20 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ต่อ นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ผู้วิจัยสามารถดัดแปลงคำถามให้เหมาะสมตามสถานการณ์ปัจจุบันแต่ยังคงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยไม่ขึ้นคำตอบ ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักก็มีอิสระในการตอบคำถามหรือไม่ตอบคำถามนั้นได้ถ้าไม่สะดวกที่จะตอบ

สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยสามารถเห็นพฤติกรรม กริยา อากาที่แสดงออก สามารถบอกถึงอารมณ์ร่วมของผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ซึ่งใช้นำมาประกอบกับคำสัมภาษณ์แล้วนำมาสรุปผล

ผลการวิจัย

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยและทัศนคติของนิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้วิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจต่อระบอบประชาธิปไตยของนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีดังนี้

1 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตย อีกทั้งเข้าใจถึงหลักการของเสียงข้างมากซึ่งเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องยอมรับและเคารพสิทธิของกลุ่มคนเสียงส่วนน้อย

2 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา รับรู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนเองเป็นตนเองที่พึงมีเป็นอย่างดี ตามหลักการของระบอบประชาธิปไตยในการแสดงทัศนคติ แสดงสิทธิ เสรีภาพของตนเอง เช่น การใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้ง เป็นต้น

3 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความรู้ความเข้าใจต่อการไปลงใช้สิทธิเลือกตั้ง ว่าถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างหนึ่งที่สามารถกระทำได้เป็นส่วนหนึ่งที่ตนต้องกระทำตามหน้าที่พลเมือง

4 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา แม้จะเข้าใจการใช้สิทธิของตนในการเลือกตั้ง ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พลเมืองจะต้องกระทำตามสิทธิที่ตนมี แต่มีนิสิตนักศึกษาหลายคนที่ไม่ทราบหรือไม่แน่ใจว่า การใช้สิทธิถอดถอนชื่อผู้แทนราษฎร เป็นสิ่งที่ตนสามารถกระทำได้และถือเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

5 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าสิทธิของตนเองที่พึงมี ตามระบอบประชาธิปไตย ได้รับการคุ้มครองสิทธิของพลเมืองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นจากกลุ่มตัวอย่างที่ทราบว่ารัฐธรรมนูญไทยมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพแก่ปวงชนชาวไทย

6 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีทัศนคติต่อการใช้สิทธิเรียกร้องโดยชุมนุมทางการเมืองอย่างสงบ ว่า ไม่เห็นด้วยแม้จะเป็นการชุมนุมอย่างสงบเพราะจะทำให้เกิดความวุ่นวายต่อสังคม แต่อย่างไรก็ตามนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ก็รับรู้และเข้าใจว่าการชุมนุมอย่างสงบเป็นสิ่งที่กระทำได้ในระบอบประชาธิปไตย

พบข้อสังเกตว่า นิสิตนักศึกษาต่างเข้าใจต่อวิถีความเป็นประชาธิปไตยแต่เมื่อถึงคราวปฏิบัติในการเรียกร้องสิทธิ อย่างเช่น การชุมนุมเรียกร้อง นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กลับไม่ยอมให้เกิดการชุมนุมเพราะ มีความคิดว่าจะทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม และไม่ยอมเข้าร่วมการชุมนุม

7 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีทัศนคติต่อการรัฐประหารว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้นและรู้สึกว่าเป็นประชาธิปไตย โดยส่วนใหญ่มีมุมมองต่อการรัฐประหารโดยอ้างอิงจากสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศว่าไม่ได้ทำให้ประเทศเจริญขึ้นหรือดีขึ้น

8 นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีทัศนคติต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการชุมนุม ว่า ไม่อยากเข้าร่วม แม้ว่าจะเป็นการชุมนุมอย่างสงบแต่หากเลือกได้คือไม่อยากเข้าร่วมการชุมนุมโดยส่วนใหญ่มองว่าการชุมนุมเรียกร้องสิทธิต่างๆจะทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม

อภิปรายผล

จากการศึกษา ความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากการลงภาคสนามและสัมภาษณ์นิสิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า นิสิตทั้งหมดเข้าใจหลักการของระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี รู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนเองที่พึงมีตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่ กมล ทองธรรมชาติ ได้กล่าวสรุปหลักการไว้ว่า

1. หลักการของระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย

1.1 หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยประชาชน คือ เจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งการแสดงออกของอำนาจประชาชน ประชาชนจะใช้อำนาจผ่านผู้แทนที่ผ่านกระบวนการเลือกตั้งมาแล้วเป็นผู้ใช้อำนาจ โดยหากผู้แทนที่มาทำหน้าที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานตอบสนองความต้องการของประชาชนได้หรือสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าให้กับประชาชนได้ ประชาชนสามารถที่จะถอดถอนและจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนใหม่ มาทดแทน

1.2 หลักเสรีภาพ และ 1.3 หลักความเสมอภาค เป็นหลักการที่อยู่ควบคู่กัน โดยมนุษย์มีสิทธิ เสรีภาพ เท่าเทียมกันในการแสดงออกซึ่งสิทธิของตนเองและการแสดงออกนั้นจะต้องไม่เบียดเบียนสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่นหรือคนในสังคม

1.4 หลักกฎหมาย คือ เครื่องมือที่ใช้ควบคุมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยกฎหมายต้องมีที่มาที่ชอบธรรม โดยผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้ง ถือเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของคนในสังคม ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายต้องมีความเท่าเทียมและเสมอภาคกัน และประชาชนต้องได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคกันด้วย

1.5 หลักการเสียงข้างมาก คือ หลักการยึดตามเสียงข้างมาก ต่อการตัดสินใจต่างๆโดยเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อย

โดย นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความรู้ความเข้าใจต่อหลักการของระบอบประชาธิปไตยโดยทราบถึงอำนาจอธิปไตยของตน ในการใช้สิทธิเลือกผู้แทนที่ตนต้องการผ่านกระบวนการเลือกตั้ง อีกทั้งยังทราบถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลที่พึงมีตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย

2. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกของประชาชนต่อกระบวนการทางการเมือง เพื่อส่งเสริมประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจาก การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นเครื่องมือที่ใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมือง ทั้งการใช้อำนาจของรัฐและรักษาอำนาจของรัฐ อีกทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำเสนอความต้องการของประชาชนโดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม โดยจากการลงสัมภาษณ์พบว่า นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความรู้ความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างเช่น การใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งนิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ทราบถึงหน้าที่ของตนที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนมาทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร รวมไปถึงการเรียกร้อง การชุมนุม ที่ถือว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการมีส่วนร่วมของ สมบัติ อารังธัญวงศ์ ที่กล่าวว่า สังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจที่สำคัญที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับอิทธิพลการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

3. บทบัญญัติ ประชาธิปไตย ในรัฐธรรมนูญปี60 จากการลงสัมภาษณ์พบว่า นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ไม่ได้ทราบและไม่เคยอ่านถึงรายละเอียดที่ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับ ประชาธิปไตย ในรัฐธรรมนูญปี60 เอาไว้เลยทั้งหมดจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้สัมภาษณ์ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า

กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจต่อหลักการประชาธิปไตย แม้จะไม่เคยเปิดอ่านหลักการประชาธิปไตยที่รัฐธรรมนูญ ปี60 ได้บัญญัติเอาไว้ก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยของ นิสิตนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความรู้ความเข้าใจต่อความเป็นประชาธิปไตย แต่ผู้วิจัยพบความขัดแย้งต่อหลักทฤษฎีของหลักประชาธิปไตยกับหลักการปฏิบัติ ที่กลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนคติออกมา เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่ยอมให้เกิดการชุมนุมเรียกร้อง แม้การชุมนุมนั้นจะเป็นการชุมนุมอย่างสงบแต่กลุ่มตัวอย่างมองว่า การชุมนุมที่เกิดขึ้นสร้างความวุ่นวาย ความไม่เรียบร้อยต่อคนในสังคม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ทำความเข้าใจ สร้างภาพลักษณ์ ทัศนคติใหม่ต่อการ ชุมนุม เช่น ทำการจัดพื้นที่ให้เรียกร้องชุมนุม โดยภาครัฐและมหาวิทยาลัย ว่าสามารถทำได้และเป็นสิ่งที่ควรกระทำตามระบอบประชาธิปไตย
2. ภาครัฐและมหาวิทยาลัยต้องสนับสนุนให้ประชาชน ใช้สิทธิในการชุมนุม เรียกร้อง อย่างสงบ ตามสิทธิที่พึงมีของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กระมล ทองธรรมชาติ. (2531). *การเมืองและประชาธิปไตยของไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

สมบัติ อารังอุยวงศ์. (2544). *การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

อ.พิบูลสงคราม. (2518). *จอมพล ป. พิบูลสงคราม* (หน้า 151-153). กรุงเทพมหานคร: ร.ร.มนตรี.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2541). *ทหารกับประชาธิปไตยไทย: จาก 14 ตุลา สู่อำนาจและอนาคต* (หน้า 107).

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.